

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
KISALTMALAR.....	13

GİRİŞ

1. Araştırma Alanıyla İlgili Genel Bilgiler.....	15
2. Araştırma Konusu ve Yöntemiyle İlgili Genel Bilgiler.....	16

I. BÖLÜM

TARİHTE HALEP TÜRKMENLERİ VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMLARI

1. Türkmen ve Halep Türkmenleri Adlandırmaları.....	23
2. Halep Türkmenlerinin Tarihi.....	24
2.1. Halep ve Çevresine İlk Türkmen Yerleşimleri.....	25
2.2. Selçuklu Dönemi.....	27
2.3. Osmanlı Dönemi.....	32
2.4. Osmanlı Sonrası Dönem.....	36
2.5. Bağımsız Suriye Devleti Dönemi.....	39
3. Günümüzde Halep Türkmenleri.....	42
3.1. Siyasî, Sosyal ve Ekonomik Durum.....	42
3.2. Halep Türkmenlerinin Yerleşim Yerleri.....	44

II. BÖLÜM

HALEP TÜRKMENLERİNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ

1. DOĞUM.....	47
1.1. Doğum Öncesi Âdetler.....	48
1.1.1. Kısırlığı Gidermek İçin Yapılan Uygulamalar.....	48
1.1.2. Gebelikten Korunma ve Gebeliği Sonlandırma.....	54
1.1.3. Hamilelik.....	54
1.1.3.1. Hamileliğin Anlaşılması ve Duyurulması.....	55
1.1.3.2. Aşerme.....	55
1.1.3.3. Çocuğun Cinsiyeti.....	56
1.1.3.4. Hamile Kadının Kaçınmaları.....	57
1.1.3.5. Doğum Hazırlıkları.....	58
1.2. Doğum Sırası.....	59
1.3. Doğum Sonrası.....	60
1.3.1. Göbek Kesme, Eş, Yıkama-Tuzlama.....	60
1.3.2. Ad Vurma-Ad Koyma.....	61
1.3.2.1. Lakaplar (Yakıştırma Adlar).....	63
1.3.3. Nefselik (Lohusa) Dönemi.....	66
1.3.3.1. Al/Albasan, Kepçöken/Ebu Kâbus/Kırk Basması İnancı.....	68
1.3.3.2. Nefse Hamamı, Kırklama.....	70

1.3.4. Çocukta İlkler.....	71
1.3.4.1. Dış Hedîği.....	71
1.3.4.2. Saç ve Tırnak Kesimi.....	71
1.3.4.3. Köstek Kıırma.....	72
1.3.4.4. Sünnet.....	73
2. EVLENME.....	76
2.1. Evlenme Biçimleri.....	77
2.1.1. Görücü Usulü.....	78
2.1.2. Akraba Evliliği.....	79
2.1.3. Yabancılarla Evlilik.....	80
2.1.4. Çok Evlilik.....	81
2.1.5. Değişik (Berder).....	82
2.1.6. Beşik Kertmesi.....	84
2.1.7. Kız Kaçırma.....	85
2.2. Evlilik Öncesi.....	87
2.2.1. Evlilik Yaşı, Evlenme İsteğini Belli Etme.....	87
2.2.2. Eş Seçimi.....	89
2.2.3. Görücüler, Kız Bakma-Kız Görme, Kızla Oğlanın Tanışmaları.....	91
2.2.4. Kız İsteme, Söz Kesme/Kalın Sayma (Başlık), Nikâh, Nişan.....	92
2.2.5. Yol Alma.....	96
2.2.6. Davet.....	97
2.3. Düğün/Evlilik Sırası.....	99
2.3.1. Bazarlık.....	99
2.3.2. Bayrak Dikme.....	101
2.3.3. Yas Alma.....	102
2.3.4. Abdallar (Davulcular).....	103
2.3.5. Kına.....	104
2.3.5.1. Gelin Kınası.....	105
2.3.5.2. Güveyi/Damat Kınası.....	105
2.3.6. Düğün Günü.....	109
2.3.6.1. Gelin Alma/Gelin Getirme.....	110
2.3.6.2. Gelin İndirme.....	111
2.3.6.3. Düğün Yemeği.....	111
2.3.6.4. Düğün Eğlenceleri.....	113
2.3.6.5. Nişan ve Şabaş Geleneği.....	116
2.3.6.6. Güveyi Giyindirmesi.....	117
2.3.6.7. Gerdek.....	118
2.4. Düğün Sonrası.....	120
3. ÖLÜM.....	121
3.1. Ölüm Öncesi.....	122
3.1.1. Ölümü Düşündüren Önbelirtiler.....	123
3.1.2. Kaçınmalar.....	125
3.2. Ölüm Sırası.....	127
3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan Uygulamalar.....	127
3.2.2. Ölümün Hemen Sonrasında Yapılan Uygulamalar.....	128
3.2.3. Ölünün Gömülmeye Hazırlanışı.....	129

3.2.3.1. Yıkama.....	129
3.2.3.2. Kefenleme.....	131
3.2.3.3. Cenaze Namazı.....	132
3.2.4. Mezar ve Ölünün Gömülmesi	133
3.3. Ölüm Sonrası	135
3.3.1. Taziye Evi/Çadırı.....	135
3.3.2. Belirli Günler ve Ölü Aşısı.....	136
3.3.3. Yas ve Ağıt Yakma.....	143
3.3.4. Mezar Ziyareti ve Mezarla İlgili İnanmalar	145

III. BÖLÜM

HALEP TÜRKMENLERİNDE HALK EDEBİYATI

1. MANZUM ÜRÜNLER	150
1.1. Ferdî Şiirler.....	150
1.1.1. Halepli Türkmen Şairlerin Geleneksel Türk Halk Şiiri İçindeki Yeri.....	152
1.1.2. Şiirlerin Genel Özellikleri	154
1.1.3. Halepli Türkmen Halk Şairleri	157
1.1.3.1. Hacı Hoca (1849-1939).....	157
1.1.3.2. Mahmud Hoca/Hulusi (1902?-2000)	180
1.1.3.3. Ali Hoca (1903-1982).....	192
1.1.3.4. Abbud (1904-1987).....	200
1.2. Anonim Şiirler.....	225
1.2.1. Maniler.....	225
1.2.1.1. Bayrak Asma Manileri.....	226
1.2.1.2. Gısır Depçe (Halay) Manileri	227
1.2.1.3. Kınalarda Söylenen Maniler	227
1.2.2. Türküler	232
1.2.2.1. Gözel Han Türküleri (Bayrak Asma Manileri/Türküleri).....	233
1.2.2.2. Leylim Türküleri (Gısır Depçe/Halay-Kına Türküleri).....	234
1.2.2.3. İskân Türküleri ve Diğer Uzun Havalar (Barak Havaları).....	235
1.2.3. Ağıtlar	239
1.2.4. Ninniler.....	243
1.2.5. Tekerlemeler.....	244
1.2.6. Bilmeceleler	250
2. MENSUR ÜRÜNLER	253
2.1. Masallar.....	253
2.1.1. Masallarda Tıp, Tema ve Yapısal Özellikler	254
2.1.2. Masalların Epizotları ve Motifleri.....	254
2.1.3. Masal Metinleri.....	257
2.1.3.1. Nahırcı İle Karısı	257
2.1.3.2. Adam Yiyen Kız	258

2.2. Halk Hikâyeleri.....	259
2.2.1. Halk Hikâyelerinin Epizot ve Motif Yapıları.....	261
2.2.2. Halk Hikâyesi Metinleri	274
2.2.2.1. Köroğlu.....	274
2.2.2.2. Şahmayıl	277
2.2.2.3. Kerem İle Aslıhan	284
2.2.2.4. Garip İle Şahsenem	289
2.2.2.5. Hurşud	293
2.3. Efsaneler.....	294
2.3.1. Bozgeyikli Dede Efsanelerinde/Menkıbelerinde Geçen Motifler.....	295
2.3.2. Efsane/Menkıbe Metinleri.....	296
2.3.2.1. Bozgeyikli Dede.....	296
2.3.2.2. Geyik Sağan Kadınlar.....	298
2.3.2.3. Ziyaret	298
2.3.2.3. Yel Baba'nın Kerametleri.....	299
2.3.2.4. Nesîmî'nin Öldürülmesi.....	299
2.4. Fıkralar.....	300
2.4.1. Fıkra Metinleri.....	301
2.5. Atasözleri.....	306
2.6. Alkışlar-Kargışlar (Dua-Bedua).....	311

IV. BÖLÜM DİĞER HALK KÜLTÜRÜ KONULARI

8	1. OYUNLAR.....	315
	1.1. Büyüklerin Oynadığı Oyunlar.....	315
	1.2. Çocukların Oynadığı Oyunlar.....	317
	2. HALK MUTFAĞI.....	319
	2.1. Hemen Tüketilen Yiyecekler (Yemekler).....	320
	2.2. Saklanabilen Yiyecekler.....	322
	3. HALK HEKİMLİĞİ.....	324
	3.1. Dinsel-Büyüsel Nitelikli Uygulamalar	325
	3.1.1. Yatırlar.....	325
	3.1.2. Ocaklar.....	325
	3.1.3. Hocalar/Muskacılar:	326
	3.2. Gerçekçi Nitelik Taşıyan Uygulamalar	326
	4. HALK HUKUKU.....	327
	5. GİYİM KUŞAM.....	330
	5.1. Kadın Kıyafetleri.....	330
	5.2. Erkek Kıyafetleri	331
	SONUÇ.....	333
	KAYNAKLAR.....	339
	KAYNAK KİŞİLERİN LİSTESİ.....	357
	DİZİN	361
	SÖZLÜK.....	367
	EKLER.....	369

ÖNSÖZ

*Böyle bilsem şu Halep'e gelmezdim
Halep kumandanına zebun olmazdım
Bir başım olsa hiç kayırmazdım
Hayflar olsun üstümdeki beylerim
(İşkân şiirlerinden)*

Türkiye, bu günlerde Suriye ile her zamankinden daha fazla ilgileniyor. Çünkü bu ülkede bir iç savaş yaşanıyor ve yaklaşık 850 km'lik sınırı paylaştığı bu ülkedeki istikrarsızlığın kendisini etkileyeceğinin farkında. Gönül isterdi ki, bu sınırın tam ortasında sayılabilecek 200 km'lik bir hat üzerinde yaşayan Halep Türkmenleri ile ilgilenilmiş olsaydı ve böylesi günler için daha önceden hazırlıklı olunsaydı. Yaşanan sürecin nereye evrileceğini kestirmek zor olsa da Suriye topraklarında bir takım yeni oluşumların ortaya çıkması ihtimaller arasında. Görünen o ki, genelde Suriye Türkmenleri, özelde de Halep Türkmenlerinin bu muhtemel oluşumlar arasında yerinin ne olacağı üzerinde herhangi bir stratejimiz dün olduğu gibi bu gün de maalesef yok.

Osmanlı Devleti, Halep Türkmenleri diye adlandırdığı göçer Türk unsurları XVII. yüzyılın sonundan itibaren bölgeye iskân etmeye çalışmış, bu kitlelerin güneyden gelebilecek olası Arap tecavüzlerine karşı bir set oluşturabileceğini düşünmüştü. Bunda başarılı olunduğu söylenemez, ancak yine de denenmiş olması kayda değer. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında da stratejik öneminden ve Türk kitlelerin bölgede yaşıyor olmasından dolayı, elden çıkan Halep şehrinin yeni Türkiye'nin topraklarına katılmasının hesapları yapılmış, bölge Misak-ı Milli sınırları içine alınmıştı. Başarılı olunamasa da bölgeyle ilgilenilmiş olması önemlidir. Çünkü, ilerleyen zamanlarda Türkiye'nin bölgeyle ilgili bir hesabının kalmadığı görülecektir. Günümüzün değişen şartları içinde Halep ve çevresinin stratejik önemi bir kez daha gün yüzüne çıkmıştır. Bu günkü şartlar içinde Halep ve çevresinde yaşayan Türkmen kitle, bölgede ortaya çıkabilecek oluşumların önüne geçmede Türkiye'nin elindeki en büyük kozlardandır. Buna rağmen, bu avantajlı durumun daha etkili kullanılacağı bir alt yapı oluşturulamamıştır. Halep Türkmenlerine bu gün *kendi yapılanmamızı oluşturun* denilse, maalesef bunu sevk ve idare edecek kadrolar yok. Elbette, içinde yaşadıkları şartlardan dolayı, böylesi kadro-

ları Türkmenlerin kendi kendilerine yetiştirmeleri beklenemezdi. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından sonra bölgeye olan ilgisinin giderek azalmış olması da bu yönde bir adımın Türkiye tarafından atılma ihtimalini ortadan kaldırmıştı.

Yukarıdaki ifadeler Halep Türkmenlerinin stratejik önemine vurgu yapmak içindir. Aslında Suriye sınırları içinde çeşitli bölgelerde yaşayan pek çok Türkmen grup mevcuttur. Dikkate değer sayıda Türkmen nüfusun bulunduğu başlıca şehirler; Halep, Lazkiye, Şam, Hama Humus ve Kuneytra'dır. Bunlardan Halep ve Lazkiye'deki (Bayır-Bucaklar) Türkmenlerin dışındakiler Türkiye'de pek bilinmezler. Suriye'deki Türkmenlerin toplam nüfusunun 1,5 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam Türkçe konuşan Türkleri ifade etmektedir. Bunun dışında 2 milyon civarında da Araplaşmış Türkmenin olduğu tahmin edilmektedir.

Suriye'deki Türkmenlerin yarıya yakını Halep ve çevresinde yaşamaktadır. Bölgede yaşayan Türkmenlere Halep Türkmenleri denmesinin sebebi sadece yaşadıkları yerle ilgili değildir. Osmanlı Devleti'nin Suriye'yi fethinden çok önce bölgeye gelmiş olan Türkmenler, XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı kayıtlarında Halep Türkmenleri adıyla kaydedilmiştir. Yaklaşık bin yıldır bu topraklarda yaşayan Halep Türkmenlerinin bakiyeleri, bu gün Urfa'nın Akçakale ilçesi ve Kilis'in karşısına dünen Suriye topraklarında Halep ili ile Bab, Carablus, Mumbuç, Azez, Tel Ebyad ilçeleri ve bunlara bağlı sayıları 150'yı bulan köylerde yaşamaktadırlar.

Halep Türkmenleri Halk Kültürü Araştırması adını verdiğimiz bu çalışma, bölgenin Türkmen kültürü üzerine yapılmış ilk çalışma niteliğindedir. Gerçi 1931 yılında A. R. Yalman bölgeye gelmiş ve Suriye tarafından getirttiği bir kişiden bazı derlemeler yapmıştır. Yine, Ömer Özbaş 1939'da Türkiye tarafındaki Elbeyli Türkmenlerinden derlemeler yapmış, Suriye tarafındaki aynı aşiretin bazı şairlerini de bu derlemeler arasına almıştır. Bu iki çalışmanın dışındaki bölgeyle ilgili çalışmalar tarih alanında yapılmış çalışmalardır.

Araştırma alanıyla ilgilenişimiz, Gaziantep Üniversitesi ile Halep Üniversitesi arasındaki protokol gereği, 2005 Eylül'ünde haftanın iki günü (Pazar ve Pazartesi) Halep Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde ders vermek üzere görevlendirilişimizden sonra başladı. Gidip geldikçe yöre Türkmenleriyle tanışıklığımız artmaya başlayınca böyle bir çalışma yapmaya karar verdik (Giriş bölümünde ayrıntılarıyla bu süreç anlatılmıştır). Derleme süreci, görevlendirilmemizin haftanın iki günüyle sınırlı olması ve bölgenin şartları gereği oldukça geniş bir zamana yayıldı. 2007 yılında görevimizin sona ermesiyle de fırsat buldukça alana çıkılmış ve süreç ta-

mamlanmıştır. Araştırmacı ve kaynak kişiler için belli riskler taşıyan alanda bu sürecinin tamamlanması kolay olmamıştır.

Çalışmamız dört bölümden oluşmakla birlikte Birinci Bölüm, bilimsel çalışmalardan derlenmiş bilgilerle oluşturulan, Türkmenlerin tarihi ve bu günkü durumları ile ilgili tespitlerimizi kapsamaktadır. Diğer bölümler, halk kültürü ile doğrudan ilgili olan bölümlerdir. Bunlardan İkinci Bölüm’de Halep Türkmenlerinin Geçiş Dönemleri ele alınmıştır. Doğum, evlenme ve ölüm etrafında kümelenen uygulamalar alt başlıklara ayrılmıştır. Tespit edilen uygulamalar; işlevleri, tarihî kökleri, eski-yeni biçimleri, Türkiye ve diğer Türk boylarındaki benzerleri gibi yönlerden değerlendirilme çalışılmıştır.

Üçüncü Bölüm’de ise Halep Türkmenlerinin halk edebiyatları değerlendirilmiştir. Bu bölümde halk edebiyatı, manzum ve mensur ürünler olarak iki alt başlığa ayrılmıştır. Manzum ürünler ise kendi içinde ferdi ve anonim şiirler şeklinde gruplandırılmıştır. Günümüzde Halep Türkmenleri arasında yaşayan halk şairi bulunmasa da, önceden yörede yaşamış dört halk şairi tespit edilmiştir. Bunlar ferdi şiirler başlığı altında toplanmıştır. Bu şairlere ait şiirler, yakınlarının ellerinde bulunan Arap harfleriyle yazılmış defterlerden derlenmiştir. Bu bağlamda toplam beş defter incelemeye alınmış, diğer ulaştıklarımız da farklı şiirler içerip içermedikleri noktasında değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda bu defterlerden birer sayfa örnek sunulmuştur. Şiirlerin yazılma nedenleri ve kayıt bilgileri dip notlarla verilmiştir. Ayrıca şiirler; konu, anlatım tutumu, şekil/biçim, tür özellikleri bakımından tablolaştırılmıştır.

Manzum ürünlerin ikinci alt başlığı ise anonim halk şiiri türlerini içermektedir. Bu başlık altında yörede örnekleri bulunabilen *mani*, *türkü*, *ağıt*, *nini*, *tekerleme* ve *bilmece* türü değerlendirilmiştir. Bazı türler yöreyedeki adlandırılışlarına göre sınıflandırılmıştır. Örnek sayısı az olan türler üzerinde tasnif çalışması yapılmamıştır.

Üçüncü bölümün ikinci kısmı ise mensur ürünler başlığını taşımaktadır. Bu kısımda masal, halk hikâyesi, efsane, fıkra, atasözleri ve alkış kargış örnekleri yer almaktadır. Anlatı tarzında olan masallar ve halk hikâyeleri üzerine epizot ve motif incelemesi yapılmıştır.

Çalışmanın Dördüncü Bölümü ise Diğer Halk Kültürü Konuları başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında; *çocuk oyunları*, *halk mutfağı*, *halk hekimliği*, *giyim kuşam* ve *halk hukuku* konularında yöreden tespit edilebilen uygulamalar verilmiştir.

Halep Türkmenlerinin halk kültürü üzerine yapılmış olan bu çalışmanın yörenin bütün halk kültürünü tespit ettiğine dair bir iddiamız yoktur. Ula-

şamadığımız yerlerdeki kaynak kişilerden daha pek çok malzeme derlenebilir. Bu konudaki eksiklikler, Türk Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans yapmaya başlamış Türkmen öğrencilerin alana yönlendirilmesiyle giderilebilir. Çalışmamızın, bundan sonra yöreyle ilgili yapılacak halkbilimi çalışmalarına ışık tutacağını ümit ediyoruz.

Derlemeler sırasında, Halep Ünivesite'sinde okuyan Türkmen öğrencilerden kaynak kişilere ulaşma noktasında büyük destek gördük. Buradan Halil Nahsen başta olmak üzere hepsine teşekkür ederim. Ayrıca evlerini bize açan tüm Türkmen kardeşlemize şükranlarımı arz etmek isterim. Derleme süresince tanıdığım ve sık sık ziyaret ettiğim kaynak kişilerden Fikret İsmail ve Ali Silo Hakkın rahmetine kavuşmuşlardır. Allah taksiratlarını affetsin.

Son olarak da çalışmalarım süresince gösterdikleri sabır, anlayış ve destekleri için sevgili eşim Doç. Dr. Hülya Erol ve oğlum İdikut Berke'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet Erol
Kilis